

ORTAK TÜRK ALFABESİ'NİN MESAJI

Merve Kartal

Sonunda yıllardır dile getirilen gerçekleşti ve Türk dünyası, dil birliği için adım atarak ortak bir alfabede karar kıldı. Bu güzel hamle, Türk dünyası dil birliği için çok umut verici bir gelişme oldu.

9-11 Eylül 2024 tarihlerinde Bakü'de toplanan Türk Dünyası Ortak Alfabe Komisyonu 34 harften oluşan "Ortak Türk Alfabesi" konusunda fikir birliğine vardı.

Türk Dünyası devletlerinin ortak alfabe kararı almasının stratejik önemi çok büyük. Bunun için öncesinde bu devletlerin alfabe süreçlerine bakmak gerekli.

Türkiye Cumhuriyeti Latin alfabesine 1928 yılında "Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun" ile geçiş yaptı. Öncesinde Türkçe ses düzenine uygun hale getirilmiş Arap alfabesi kullanılıyordu.

Türklerin İslamiyet'e geçişiyle kabul etmiş olduğu Arap Alfabesi, Türk dünyasının da alfabesiydi ve sadece Osmanlı Türkçesi ve Çağatayca arasında ufak farklar bulunuyordu. Zamanla Türk dünyasında bu alfabenin Türkçeye uygun olmadığı görüşleri yaygınlaşmaya başladı.

Türk dünyasında Latin alfabesine en sıcak bakanlar Tatarlardı. Tatarlar, 1900'lü yıllarda birçok kez dile getirdikleri Latin alfabesine geçiş konusunu Ekim Devrimi sonrasında da gündeme getirdiler.

Türk dünyasının büyük bölümü Rusya egemenliği altına girdikten sonra, komünist Rusya verdiği vaatleri tutacağını (bağımsız ve eşit şartlarda devletler olacakları) göstermek amacıyla Türkoloji konferansları düzenledi. Ruslar başlangıçta Türklerin Latin alfabesine girmesine sıcak bakıyor, Türklere kendi kaderlerini tayin hakkı veriyor gibi göründü.

Bu süreçte birleştirilmiş Latin Türk alfabesine geçiş yapıldı. "Yeni Türk Alfabesi Tüm Sovyetler Birliği Merkezi Komitesi" kurularak Türkler arasında dil birliği sağlanacağı vadedildi. Rusya'daki Türk aydınlar için çok önem arz eden bu konu sadece alfabe birliği değil, dil birliğini de kapsıyordu.

SSCB önce "Yeni Türk Alfabe Komitesi" isminden "Türk" adını çıkardı, sonra Rusçayı kastederek "Tüm Sovyetler Halkları İçin Tek Alfabe, Tek İmla" dedi. Sonunda da "dilde, imlada, yazıda, sosyalizm kuruculuğuna yakışır yenilikler" yapılmalı düsturuyla Dağıstan'dan başlanarak Kiril alfabesine geçildi.

Burada biraz Nikolay İlminskiy'den bahsetmek gerekiyor. İlminskiy, çok iyi bir Türkolog'dur ve Kazan Üniversitesi Türk-Tatar Kürsüsü profesörlüğü yapmıştır. Aynı zamanda da bir Ortodoks papazdır. Ömrünü Türklerin içerisinde geçiren İlminskiy'in tek amacı Rusya'da yaşayan bütün Türkleri gerçek bir Rus Ortodoks'a çevirmektir. İlminskiy kurduğu okullarda Rusça'yı dayatmıyor, misyonerlik yaparak Türklere kendi fikirlerini empoze ediyordu. İlminskiy; Kiril, Latin ve Arap alfabeleri üzerine araştırmalar yaptı. Sonunda Türk devletlerinin her birine farklı alfabe oluşturarak aralarındaki bağın kopacağı düşüncesiyle her Türk devleti için farklı alfabe çalışmaları yaptı.

Ruslar da İlminskiy'nin yolundan giderek, her bir Türk boyu için ayrı bir Latin alfabesi tasarladı. Böylece her Türk boyundaki alfabe farklı harfler barındırdığı için Türklerin alfabe birliğini ellerinden almış oldu. Karşı çıkanları da sürgüne gönderdiler ya da kurşuna dizdiler.

Nihayet kara günler bitip Türk devletleri bağımsızlıklarını kazandıkça Türk devletleri yavaş yavaş Latin alfabesine geçmeye başladı. 18-20 Kasım 1991 tarihinde, Türk devletleri daha komünizmden yeni kurtulduğunda, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nde Milletlerarası Çağdaş Türk Alfabesi Sempozyumu düzenlendi. Türk dünyasının birçok yerinden dilbilimci ve araştırmacının katıldığı bu sempozyum dil birliği açısından çok önemliydi, çünkü Türk dünyası için geçerli olması istenen 34 harfli bir Latin alfabesi belirlenmişti. Fakat sonrasında bir ilerleme kaydedilemedi.

Azerbaycan 1991 yılında, Türkmenistan ve Özbekistan 1993 yılında, Kazakistan ise 2017 yılında Latin alfabesine geçiş kararı aldı. Kırım, Gagauzya, Bulgaristan, Irak, Batı Trakya gibi Türk bölgeleri de yayınlarında Latin alfabesi bir alternatif olarak varlığını sürdürmektedir.

Kiril alfabesi konusunda direnişini sürdüren tek ülke ise Kırgızistan. 9 Mayıs 2023'te Rusya'nın Kızıl Meydan'da gerçekleşecek bir geçit töreni için Kırgızistan Cumhurbaşkanı Sadır Caparov, diğer Türk liderlerden çok daha önce programa katılacağını haber vererek Rusya'nın Ukrayna Savaşı'nda da yanında olduğunu göstermişti. Diğer liderler son güne kadar resmi bildirimde bulunmamış, Putin bu konuyu geçitte sert bir dille eleştirmişti.

Caparov aynı program kapsamında Rusya'da bulunduğu sürede Rusya Federasyonu Devlet Duması'nın internet sitesine verdiği röportajda; Rusçaya dair güzellemelerde bulunarak, "İnsan hak ve özgürlüklerinin başkanı ve garantörü olarak bu konuda her türlü manipülasyon girişimine kararlılıkla karşı çıkıyorum. Rus dilimiz vardı ve her zaman da olacak. Bu, Anayasa'da yer almaktadır" şeklinde konuştu.

Kırgız Cumhuriyeti Devlet Dili ve Dil Politikası Ulusal Komisyonu tarafından hazırlanan "Kırgız Cumhuriyeti Devlet Dili Hakkında" anayasa kanun taslağının değerlendirildiği bir toplantıda, Devlet Dili ve Dil Politikası Ulusal Komisyonu Başkanı Kanybek Osmonaliyev, "Milletvekilleri ve cumhurbaşkanı siyasi bir karar alırsa bilim adamları ve halk Latin alfabesine geçmeye hazırdır" dedi. Hemen ertesi gün, Caparov, Osmonaliyev ile görüşerek "dil politikasıyla ilgili, özellikle Kırgız dilinin tercümesi konusunda dikkatsiz ifadelerden kaçınması gerektiği" uyarısında bulundu. Toplantı sonrasında yaptığı açıklamada "Kırgız dilinin Latin alfabesine geçişinden bahsetmek için henüz erken. Kiril dili devlet dilinde uygun, yetkin yeterlilik düzeyi sağlanmadan, Latin alfabesine geçişten söz edilemez. Şimdi bu konu gündeme gelmiyor, devlet dilinin gelişimi Kiril dilinde devam etmeli" dedi.

Devletin en resmi yetkilisi tarafından yapılan açıklamalara bakıldığında Kırgızistan'ın yakın zamanda Latin alfabesine geçme gibi bir fikri olmadığı aşıkâr. Bunun temel sebebinin de Rusya'yı kızdırmamak olduğu görülüyor. Kırgızistan, büyük abisi olarak belli ki hala Rusya'yı görüyor. Yine de dil birliği konusunda atılmış bu adımın altında Kırgız Cumhuriyeti'nin de imzasının olması çok güzel bir gelişme.

Ortak alfabe, iletişimi kolaylaştırmasının yanı sıra, Türkler arasındaki etkileşimi de arttıracak. Aynı zamanda Türk devletlerini hala SSCB içerisinde, kendi altındaki birer devlet olarak gören Rusya'ya karşı kolektif bir kimlik oluşturma konusunda önemli bir rol oynayacak gibi görünüyor. Yine ortak alfabe, Türk devletlerinin uluslararası platformlarda daha etkin ve daha güçlü olmasını da sağlayacak.

Her ne kadar Kırgızistan belli çekincelerle alfabe konusunda ihtiyatlı davransa da, imzalamış olduğu ortak alfabe Türk dünyasının siyasi birlikteliğini pekiştirirken, dış tehditlere karşı daha güçlü bir duruş sergilemesine katkıda bulunacak.

Verilen mesaj çok açık: "Türk dünyası birdir"

Gazi Mustafa Kemal Atatürk, Sovyetlerin olası dağılması durumunda neler yapılması gerektiğini belirttiği sözlerinde "Dil bir köprüdür" ifadesini kullanmıştı. İşte bu köprünün yeniden inşası için en önemli ayakların yerine koyulduğu görülmektedir.

Bu karar elbette ki Türk Devletleri Teşkilatı üyesi ülkeler için bağlayıcı ve doğrudan alfabe değişikliğini içeren bir karar değil. Ancak Sovyetlerin Türk coğrafyalarında yaptığı kültürel emperyalizme karşı bir geri dönüşü temsil etmesi dahi önemlidir.

Bütün dış etkenlere, emperyal ve hegemonik müdahalelere rağmen bir ortak alfabe kararının alınması bile her şeyin aslına rücu edeceğini, zamanın ruhunun karşısında hiç bir gücün duramayacağını göstergesidir.

Pek çok büyük devletin, “siz Türk değilsiniz” baskısına rağmen, adı “Türk” olan bir teşkilatta, ortak bir alfabe kararı alınmış olması, kıymetli bir varlık göstergesidir, başkaldırıdır.

Türk Devletleri Teşkilatı, bu alfabenin arkasında durmalıdır. Siyasi irade ortaya koyulmalıdır. Böylece Latin alfabesine geçmekte olan Türk devletleri bu ortak alfabeyle esas alabilirler.

Ayrıca TÜRKSOY gibi uluslararası örgütler ve üye devletler de, ortak tarihi ve kültürü besleyen unsurları bu alfabe ile basmalıdır. Manas Destanı, her Türk lehçesinde farklı olsa da bu alfabeyle de basılmalıdır.

Türkiye Türkçesini ortak alfabe ile görmek için çok beklememiz lazım.

Sonuçta büyük Türkçü İsmail Gaspıralı'nın dillerimize pelesenk olan “dilde, işte, fikirde birlik” sözü Türklüğün tek ihtiyacı olan şiyardır.